

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ PODOMINIKAŃSKI P.W. ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA

2. Czas powstania

poł. XIII w. -
3 ćw. XIV w.,
2 poł. XVII w.

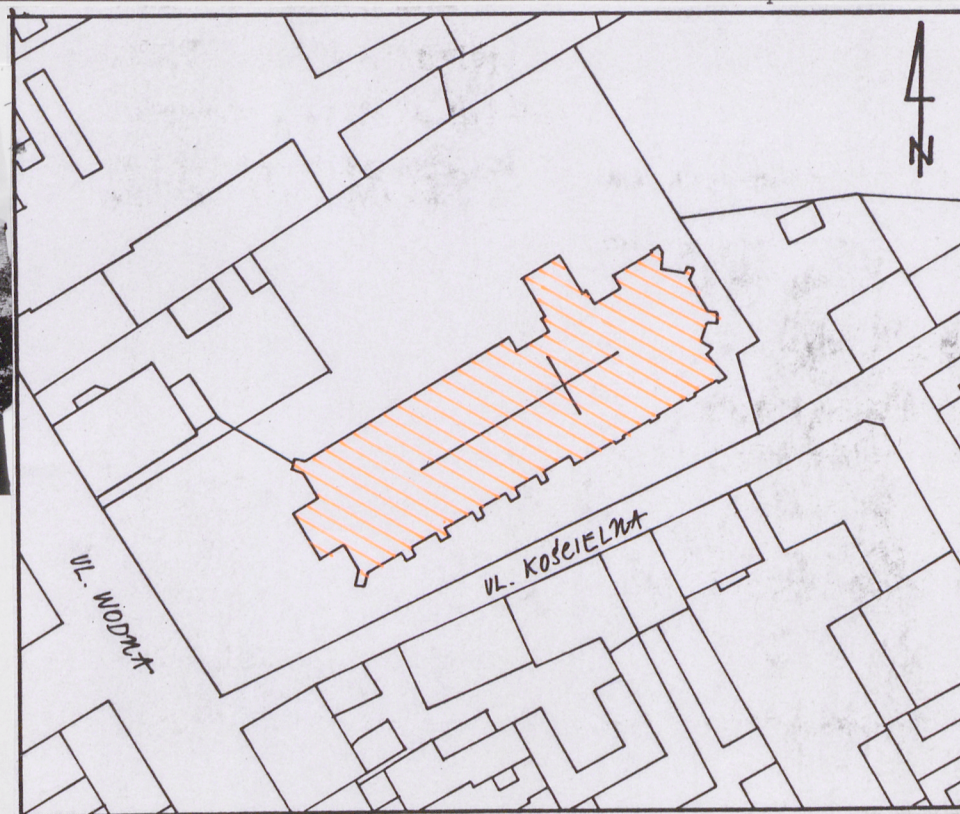
3. Miejscowość

C H E Ł M N O

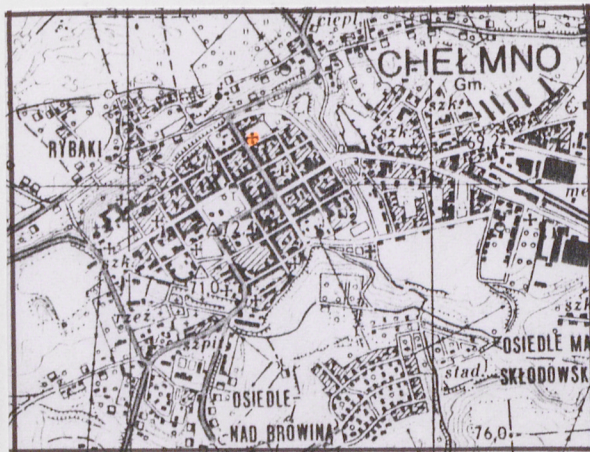
11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

WIDOK OD POŁUDNIOWEGO WSCHODU

PLAN SYTUACYJNY - SKALA 1:1000

PLAN
ORIENTACYJNY
SKALA 1:25000

4. Adres

ul. Wodna

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo toruńskie

gmina loco

pow. CHEŁMNO

6. Poprzednie nazwy miejscowości

in Culmine, Colmen, Chelm,
nuwen Culmen, Chelm alis Culmen,
Culm, Kulm

7. Przynależność administracyjna

przed 1.VI.1975 r.

województwo bydgoskie

powiat Chełmno

8. Właściciel i jego adres

Parafia Rzymsko-Katolicka
Wniebowzięcia NMP
ul. Franciszkańska 8
86-200 Chełmno

9. Użytkownik i jego adres

J.W.

10. Rejestr zabytków

Nr A/13/12

data 30.11.1929 r.

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu.

Dominikanie prawdopodobnie przybyli do Chełmna tuż po lokacji miasta w 1233 r. Był to drugi po franciszkanach zakon na ziemiach polskich. Pomimo tej wcześniejszej daty, dopiero w 1244 r. potwierdzono ich obecność. W tym czasie zakon musiał mieć już swój kościół i klasztor, ponieważ w tym okresie wzmiankowany jest przeor Herman.

W 1307 r. akta miejskie odnotowały wykupienie przez miasto od konwentu baszty w murach obronnych wzniesionej na koszt zakonu. W 1829 r. zakon dominikanów uległ kasacji, a rok później klasztor został strawiony przez ogień.

Budowę obecnego kościoła rozpoczęto w połowie XIII w. Przebiegała ona w pięciu etapach:

- 1240-1250 - z tego okresu, w obrębie neogotyckiej kruchty, zachowały się pozostałości kruchty o cechach późnoromańskich;
- 3 ćwierć XIII w. - wzniesienie północnej ściany wschodniego przęsła prezbiterium;
- 4 ćwierć XIII w. - pocz. XIV w. - budowa obecnego prezbiterium;
- 1 połowa XIV w. - wzniesienie dwunawowej, niesymetrycznej hali korpusu;
- 3 ćwierć XIV w. - przekształcenie korpusu na trójnawową halę.

W 2 połowie XVII w. podwyższono ściany nawy głównej i przekształcono korpus na bazylikowy. W 1720 r. miał miejsce pożar dachu. Po połowie wieku XVIII w kościele sprawiono nowy wystrój wnętrza, z którego po kasacji klasztoru w 1829 r. większość wyposażenia przeniesiono do okolicznych kościołów katolickich. Po adaptacji kościoła dla potrzeb wspólnoty ewangelickiej, 1 sierpnia 1841 r., został on przekazany gminie ewangelickiej, która korzystała z niego do 1945 roku.

Kościół częściowo przebudowano i odnowiono w roku 1882 i 1892. W 1945 r. kościół stał się kościołem filialnym w parafii Wniebo-

c.d. - wkładka nr 1

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA

Kościół położony w obrębie zespołu staromiejskiego, w jego północno-wschodniej części, w kwartale zabudowy ograniczonym ulicami: Wodną od zachodu, Kościelną od południa, oraz fragmentem murów miejskich od strony północnej i wschodniej.

MATERIAŁ I KONSTRUKCJA

Fundamenty - w widocznych fragmentach kamienne, w pozostałych partiach niedostępne.

Ściany - murowane z cegły pełnej, palonej, na zaprawie wapiennej, układanej w przewadze w wątku gotyckim; z użyciem profilowanych kształtek do dekoracyjnego opracowania otworów okiennych, wejściowych i blend oraz cegły zendrówki w rombowym ornamencie na licu zewnętrznym; od wewnątrz ściany otynkowane.

Więźba dachowa - XVIII-XIX-wieczna, drewniana, w konstrukcji krokwiowo-jętkowej.

Pokrycie dachowe - dachówka ceramiczna nad korpusem i prezbiterium, blacha nad nawami bocznymi i przybudówkami od strony południowej.

Sklepienia - w prezbiterium sklepienie krzyżowo-żebrowe (w drugim od zachodu prześle gwiaździste z końca XIII lub początku XIV w.); profilowane żebra spływające na słupki z 4 ćwierci XIII w. (dwie z nich przy łuku tęczowym na lejkowatych, spiralnie skręconych wspornikach); w zamknięciu prezbiterium słupki spływające na wsporniki o dekoracji roślinnej od południa i maswerkowej od północy); dwie pary słupów przy ścianach bocznych wiązkowe, 5-dzielne, nadwieszane na wspornikach (od południa z motywem syreny i lwa, od północy maswerkowym); w nawie głównej sklepienie kolebkowo-krzyżowe na gurtach; w nawach bocznych od strony południowej sklepienie kolebkowo-krzyżowe, od strony północnej kolebkowe na łuku odcinkowym; w zakrystii i kaplicy sklepienie krzyżowo-żebrowe.

Otwory okienne - w przewadze o wykończeniu ostrołukowym, w górnej partii ścian prezbiterium zamknięte łukiem koszowym, z 2-lancetowym podziałem

Stolarka okienna - w oknach prezbiterium neogotyckie maswerki; w ślepym oknie północno-wschodniego zamknięcia prezbiterium ceglany, 2-dzielny maswerk zwieńczony rozetą z 3 ćwierci XIII w.; szklenie pojedyncze kwatrowe, w ołowniu; w kruchcie wejściowej drewniane żaluzje.

Otwory wejściowe - o wykończeniu ostrołukowym, rozglifione obustronnie, wielouskokowe, profilowane.

Stolarka drzwiowa - drewniana, w konstrukcji deskowo-ramowej; drzwi główne z przeszklonym nadświetlem powtarzającym wykrój otworu wejściowego.

Posadzki - z płytek cementowych i ceramicznych.

Schody - w narożniku między kruchtą wejściową a zachodnią ścianą korpusu wieżyczka schodowa ze schodami kręconymi z cegły umieszczonymi w grubości muru.

RZUT

Bazylikowy, 3-nawowy, 4-przęsłowy korpus filarowy, oskarpowany od południa i zachodu z nawami bocznymi o nierównej szerokości (nawa północna węższa). Od wschodu przylega

c.d. - wkładka nr 1

14. Kubatura ok. 20000 m ³	15. Powierzchnia użytkowa ok. 750 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne sakralne	17. Użytkowanie obecne sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja 1969-1970 - konserwacja polichromowanych ścian w kościele.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycia dachu, wyposażenie i instalacje) Stan zachowania całego obiektu dostateczny.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie <ul style="list-style-type: none"> - położenie nowej posadzki (wskazana kamienna lub ceramiczna); - uzupełnienie ubytków w dolnych partiach lica zewnętrznego murów obwodowych, głównie przypór; - uzupełnienie ubytków w szkleniu okien. 	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

T. Chrzanowski, M. Kornecki - Chełmno. Wrocław 1991.
Diecezja Chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny.
Pelplin 1928.
Dzieje Chełmna i jego regionu. Red. M. Biskup, Toruń 1968.
Katalog zabytków sztuki w polsce, t. 11, województwo bydgoskie,
z. 4, dawny powiat chełmiński. W-wa 1976.
T. Mroczko - Architektura gotycka na ziemi chełmińskiej.
Warszawa 1980.
Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość. T. 4. Dekanat
chełmiński. Red. ks. S. Kardasz. Toruń 1996.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowania, sygnatury)

25. Opracował

tekst mgr Sławomir Wojdyło, październik 1998 r. *SW, jg*
imię, nazwisko, data, podpis
plany, rysunki mgr Małgorzata Wojdyło, październik 1998 r. *wojdyło*
imię, nazwisko, data, podpis
zdjęcia fotogr. mgr Sławomir Wojdyło, październik 1998 r. *SW, jg*
imię, nazwisko, data, podpis
miejsce przechowywania negatywów u autora

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

4 WKŁADKI

1. Miejscowość C H E Ł M N O	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) kościół poddominikański pw. śś. Piotra i Pawła	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. pkt. 12 i 13
---------------------------------	---	---

c.d. pkt. 12

wzięcia NMP w Chełmnie. Obecnie odprawia się w nim okazjonalne nabożeństwa.

c.d. pkt. 13

węższe 3-przęsłowe, oskarpowane prezbiterium zamknięte 5-bocznie. Przy prezbiterium przybudówki: od strony południowej neogotycka kaplica złożona z trzech pomieszczeń (wzniesiona w 1882 r. w miejscu poprzedniej XVII-XVIII-wiecznej zakrystii), od strony północnej, przy pierwszej skarpie od wschodu, cylindryczna wieżyczka schodowa. Do zachodniej ściany korpusu przylega prostokątna, neogotycka kruchta z dzwonnica na piętrze (wzniesiona w 1872 r.) zawierająca relikty pierwotnej, XIII-wiecznej, przekształconej w XIV w. i w XVII w. Przy niej, od strony południowej, cylindryczna wieżyczka schodowa.

BRYŁA

Korpus i prezbiterium kryte dachami 2-spadowymi o wspólnej kalenicy, z 3-połaciowym zamknięciem nad wschodnią częścią prezbiterium. Nawy boczne i przybudówki kryte osobnymi dachami pulpitowymi.

ELEWACJE

Ściana wschodnia korpusu - zwieńczona trójkątnym szczytem z przełomu XIII/XIV w., wtopionym w dach, przedłużonym po stronie południowej nad południową nawą boczną, z ostrołukową blendą i sterczyną. Szczyt poddasza od strony zachodniej rozczłonkowany pięcioma blendami.

Elewacja zachodnia - w części środkowej przesłonięta bryłą dobudowanej kruchty z nadbudowaną dzwonnica zdobioną blendami. Kruchta i dzwonnica zwieńczone szczytem powtarzającym artykulację szczytu nad korpusem. Pierwotny portal wejściowy częściowo przesłonięty obecną kruchtą - 4-uskokowy, o bogatym profilowaniu - z 2 ćwierci XIV w. Przy południowym styku kruchty i korpusu wieżyczka schodowa ujęta powyżej gzymsu koronującego gzymsikiem z wysuniętej cegły, ponad którym ceglany wieloboczny hełm zwieńczony trójkątnymi szczycikami. Elewacja zakończona cofniętym trójkątnym szczytem schodkowym z 3 ćwierci XIV w., podzielonym ukośnymi lizenami przechodzącymi ponad dach w sterczyny nakryte piramidkami. Szczyt podzielony na strefy za pośrednictwem pięciu fryzów opaskowych. Między lizenami dziesięć osi wyznaczonych przez smukłe blendy zwieńczone prostokątną sterczynką.

Elewacja północna korpusu - 4-osiova w partii górnej stanowiącej ścianę nawy głównej. Osie wyznaczone niskimi, koszowo zamkniętymi otworami okiennymi. W ścianie nawy bocznej zamurowany 2-uskokowy portal z 1 ćwierci XIV w. oraz dwa ostrołukowe otwory okienne.

Wkładkę założył: mgr Sławomir Wojdyło, październik 1998 r.

(imię, nazwisko, data)

Wzór ODZ 1978 r.

Miejsce przechowywania negatywów:

Elewacja południowa korpusu - w górnej strefie analogiczna jak północna, w dolnej strefie 6-osiowa, z zamurowanym portalem z 2 połowy XIV w. umieszczonym w prostokątnej płycinie.

Elewacje południowe przybudówek - zwieńczone neogotyckim pseudokrenelażem.

Ściana północna prezbiterium - z zamurowanym portalem wejściowym.

WNĘTRZE

Wysokość nawy głównej równa wysokości prezbiterium. Nawa główna oddzielona od prezbiterium 4-uskokowym łukiem tęczowym. Arkady międzynawowe o półkolistych, lekko obniżonych łukach, wsparte na kwadratowych filarach z pilastrami od strony nawy głównej. Filary zwieńczone uproszczonym belkowaniem. Dwie zachodnie pary filarów z niszami od strony zachodniej. W południowej ścianie zamknięcia prezbiterium ostrołukowa wnęka, prawdopodobnie z pierwotnym przeznaczeniem na sedilium. Między pierwszym a drugim od wschodu przęsłem nawy północnej wnęka zamknięta łukiem odcinkowym. W partii poddasza, na wschodnim licu szczytu nad nawą południową, zatynkowana ściana tarczowa wyznaczająca zarys gotyckiego sklepienia.

WYPOSAŻENIE

Ściany świątyni zdobią gotyckie polichromie: w zachodniej części nawy południowej (nierozpoznana scena z jeźdźcem i pieśzymi postaciami oraz stylizowanymi motywami roślinnymi) z końca XIV lub początku XV w., na strychu dzwonnicy, w blendzie zamurowanego okna w ścianie zachodniej (pozostałości sceny Ukrzyżowania i ornamentów roślinnych) z 2 połowy XIV w., w nawie północnej - we wnęcie między pierwszym a drugim przęsłem od wschodu (fragmenty sceny Ukrzyżowania) z 2 połowy XIV w. Ponadto ze średniowiecznego wyposażenia kościoła wymienić należy wapienną płytę nagrobną biskupa Heidenryka z przełomu XIII/XIV w. Pozostałe dwie płyty nagrobne pochodzą z XVII w. Na 2 połowę XVII w. datowane jest marmurowe epitafium Heleny z Czapskich Dobrskiej.

Cztery cynowe lichtarze wykonano w 1 połowie XVIII w., chrzcielnicę w połowie tego stulecia, ołtarz główny, ambonę i stalle w 2 połowie XVIII w. Ławki dla wiernych, szafa ścienna i chór muzyczny powstały w ubiegłym stuleciu. Wewnątrz kościoła zachowały się również relikty organów W. Sauera z Frankfurtu n/Odrą.

INSTALACJE

elektr.

1. Miejscowość

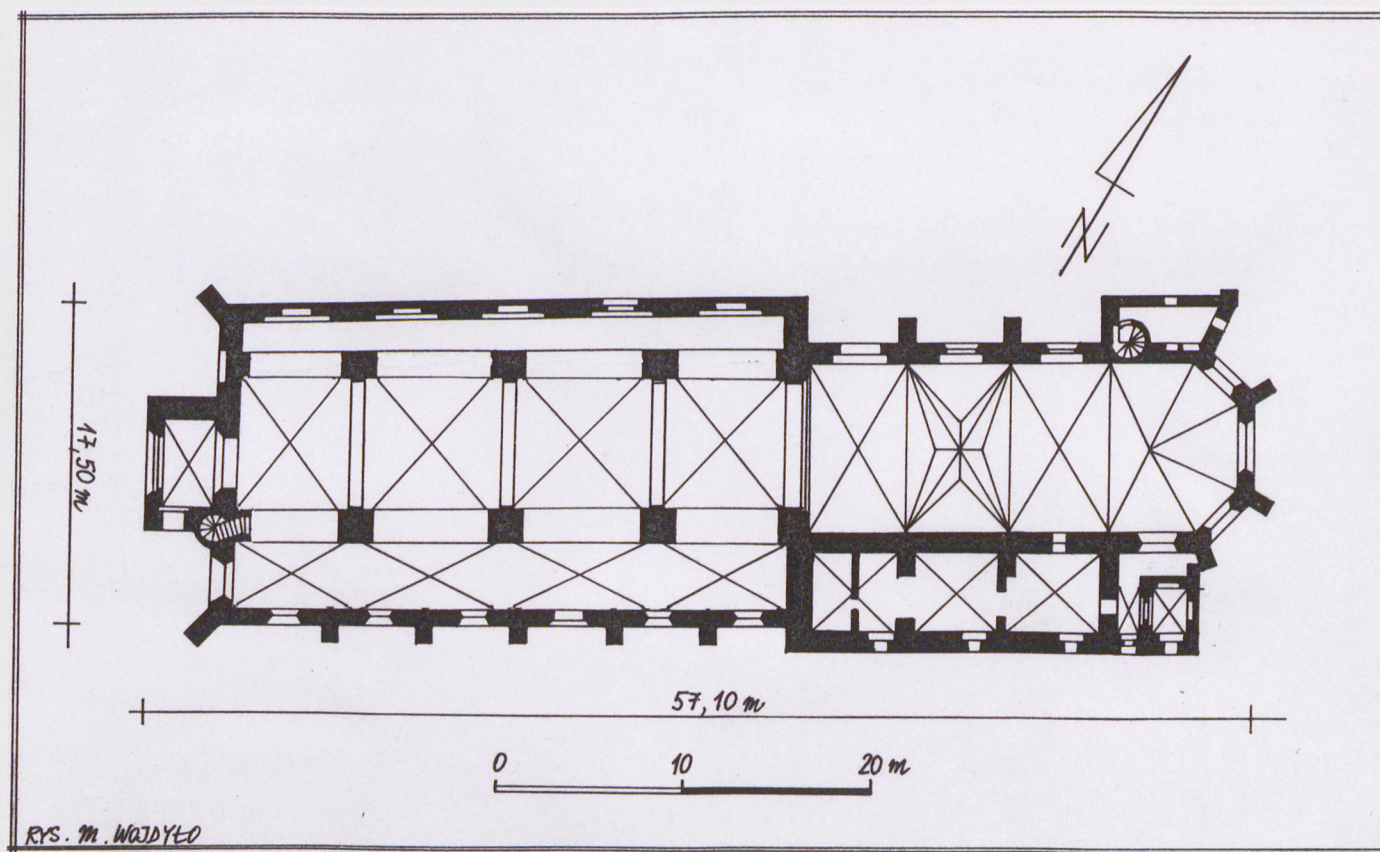
C H E Ł M N O

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

kościół poddominikański
pw. śś. Piotra i Pawła

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja rysunkowa i fotograficzna

RZUT KOŚCIOŁA — SKALA 1:400

Wkładkę założył: mgr Sławomir Wojdyło, październik 1998 r.
(imię, nazwisko, data)

Wzór ODZ 1978 r.

Miejsce przechowywania negatywów: u autora

SZCZYT ZACHODNI

ZWIĘCZENIE SZCZYTU ZACHODNIEGO

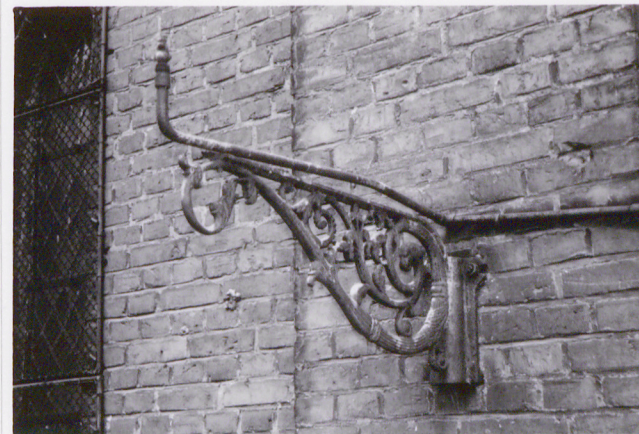
WIDOK OD POŁNOCY

OKNO MAŁY POŁUDNIOWEJ

ZAMUROWANY PORTAL
W ELEWACJI POŁUDNIOWEJ

WSPORNIK POD LAMPĘ GAZOWĄ

1. Miejscowość C H E Ł M N O	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) kościół poddominikański pw. śś. Piotra i Pawła	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) dokumentacja fotograficzna
---------------------------------	---	--

WNĘTRZE - PIERWOTNY
PORTAL ZACHODNI - FRAGMENT

KRUCHTA ZACHODNIA -
NEOGOTYCKA KROPIELNICA

NAWA GŁÓWNA
WIDOK OD ZACHODU

NAWA GŁÓWNA
ŚCIANA PÓŁNOCNA

Wkładkę założył: mgr Sławomir Wojdyło, październik 1998 r.
(imię, nazwisko, data)

Wzór ODZ 1978 r.

Miejsce przechowywania negatywów: u autora

PREZBITERIUM
ŚCIANA PÓŁNOCNA

PREZBITERIUM
OŁTARZ GŁÓWNY

PREZBITERIUM
SKLEPIENIE

NAWA GŁÓWNA
WIDOK OD WSCHODU

1. Miejscowość C H E Ł M N O	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) kościół poddominikański pw. śś. Piotra i Pawła	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) dokumentacja fotograficzna
---------------------------------	---	--

PÓŁNOCNE FILARY
NAWY GŁÓWNEJ

DREWNIANE SCHODY NA
EMPORE ORGANOWĄ

NAWA PÓŁNOCNA

NAWA PÓŁUDNIOWA

Wkładkę założył: mgr Sławomir Wojdyło, październik 1998 r.
(imię, nazwisko, data)

Wzór ODZ 1978 r.

Miejsce przechowywania negatywów: u autora

KAPLICA PRZY ŚCIANIE POŁUDNIOWEJ
PREZBITERIUM

KRUCHTA ZACHODNIA
KONSTRUKCJA TRZECI DZWONÓW

WIEŻYCZKA SCHODOWA W PD - ZACH.
MAROZNIKU - FRAGMENT URWANYCH
SCHODÓW